

УДК 001.891:631.1

КІРПАЛЬ

Зінаїда Петрівна,

канд. екон. наук, ст. наук. співроб.,
завідувачка сектору наукознавства
Центру історії аграрної науки ДНСГБ
УААН
(м. Київ)

ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ ТА УПРАВЛІННЯ АГРАРНОЮ НАУКОЮ В УКРАЇНІ

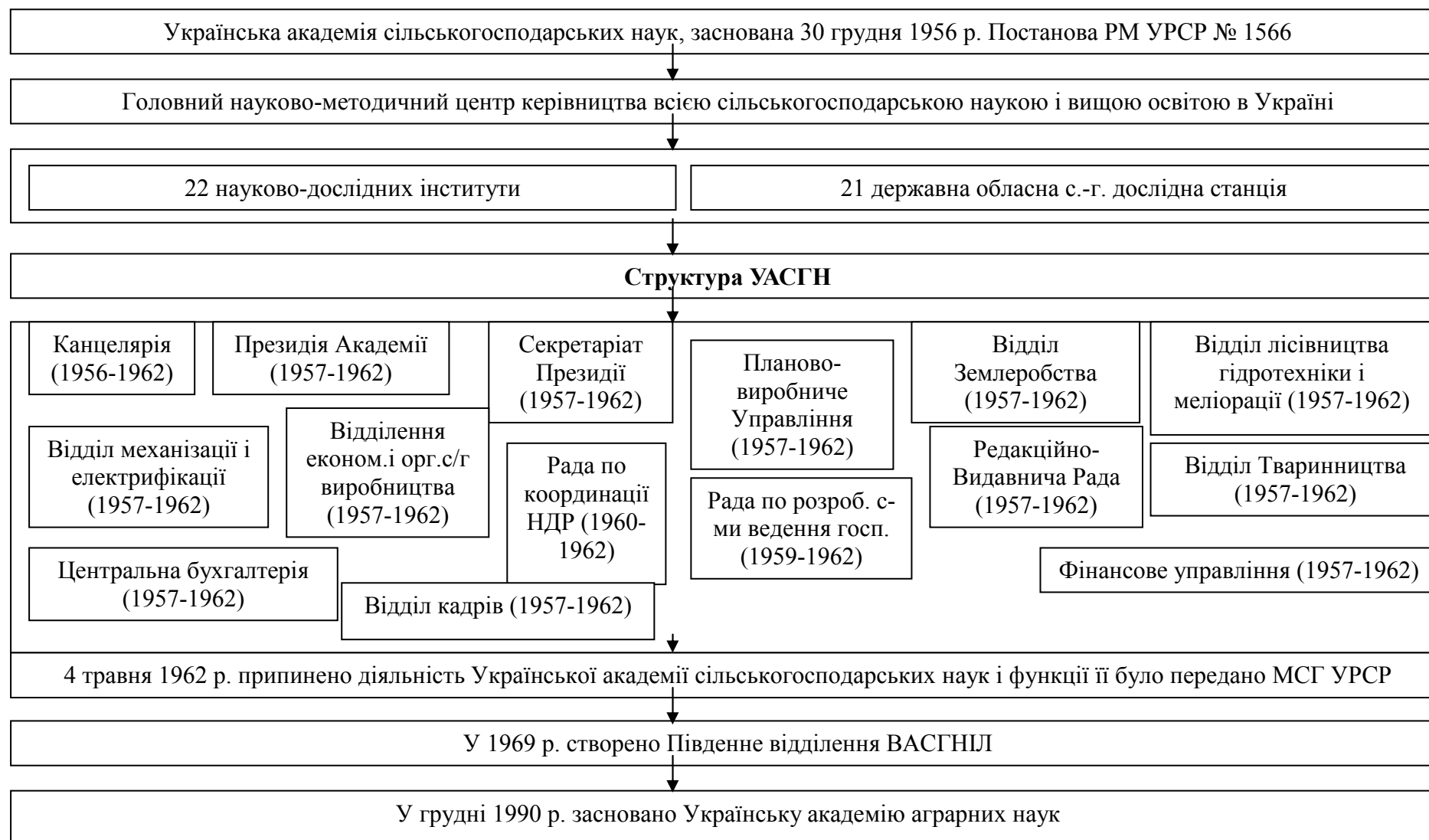
Висвітлюються основні історичні етапи управління аграрною наукою, з'ясовуються завдання, які виконувались нею в певних історичних умовах.

Освещаются основные исторические этапы управления аграрной наукой, задания, которые исполнялись ею в определённых исторических условиях.

The main historical stages and tasks of regulation agrarian science are observed in the article.

На базі широкого кола різноманітних джерел, архівних фондів України, періодики, статистичних матеріалів, наукової літератури вивчено і проаналізовано історію створення та діяльності управління аграрною наукою, з'ясовано основні завдання, які розв'язувала аграрна наука, враховуючи об'єктивні історичні умови [1] (таблиця 1).

Історичні етапи розвитку та управління аграрною наукою в Україні, 1956–1990 рр.

Соціально-економічні і політичні зміни, які відбуваються в Україні, впливали на розвиток та організацію управління аграрною наукою. Аналізуючи аграрну політику держави, слід відзначити, що сільське господарство пережило чимало потрясінь, які стосувались його організації та соціально-економічних процесів на селі. Історія управління радянською сільськогосподарською наукою свідчить, що поряд з конструктивними рішеннями мали місце окремі істотні недоліки, а часом і перегини. Економіка СРСР була плановою, а керівництво народногосподарським комплексом максимально централізованим. У цьому зв'язку поступово складалось і централізоване відповідне управління сільськогосподарською наукою [2].

На сьогодні є ще багато нерозв'язаних, малодосліджених, не вивчених проблем управління українською аграрною наукою і займався цим спочатку створений у жовтні 1998 р. сектор історії аграрної науки.

Рішенням Президії Української академії аграрних наук від 26 квітня 2001 р. при Центральній (нині Державній) науковій сільськогосподарській бібліотеці було створено Центр історії аграрної науки, який очолив професор В. А. Вергунов. За час його існування зроблено вагомий внесок у систематизацію наукових досліджень з питань об'єктивного висвітлення історії становлення й розвитку сільськогосподарської науки та освіти в Україні. Його співробітниками підготовлено низку фундаментальних видань, в яких розглядаються питання еволюції сільськогосподарської наукової думки: «Науковий потенціал Української академії аграрних наук» (К., Аграрна наука, 2005), «Академік М. І. Вавилов і розвиток аграрної науки в Україні» (К., Аграрна наука, 2005), «Сільське господарство України – від минулого до сьогодення» (в 4-х томах. – К., Аграрна наука, 2005), «Сільськогосподарський науковий комітет України (1918–1927 рр.)» (К., Аграрна наука, 2006), «Всеукраїнська академія сільськогосподарських наук (1931–1935)» (К., Аграрна наука, 2006), «Українська академія сільськогосподарських наук (1956–1962 рр.)» (К., Аграрна наука, 2006), «Нариси історії аграрної науки, освіти та

техніки» (К., Аграрна наука, 2006), «Професор Сльозкін Петро Родіонович (1862–1927)» (К., Аграрна наука, 2007) та інші.

У результаті проведених досліджень виявлено ряд архівних і джерельних матеріалів з фондів ДНСГБ УААН та провідних бібліотек України, державних архівів з питань розвитку та управління аграрною наукою в Україні.

В секторі наукознавства Центру історії аграрної науки документально досліджувались створення та діяльність Південного відділення ВАСГНІЛ.

У процесі роботи з'ясовувалися основні завдання, які розв'язувала аграрна наука під керівництвом Південного відділення ВАСГНІЛ в певних історичних умовах. Встановлено дату і мету створення ПВ ВАСГНІЛ. Відповідно до постанови Ради Міністрів УРСР від 5 січня 1970 року № 1 на виконання постанови Ради Міністрів СРСР № 943 від 12 січня 1969 року було створено Південне відділення Всесоюзної академії сільськогосподарських наук ім. В.І. Леніна як науково-методичний та координаційний центр з питань керівництва науковими дослідженнями з найважливіших проблем сільського господарства в Українській РСР і Молдавській РСР.

Південне відділення підпорядковувалося Президії ВАСГНІЛ з усіх питань наукової і науково-організаційної діяльності та працювало за планами, що розроблялися Відділенням і затверджувалися Президією ВАСГНІЛ, Радою Міністрів УРСР, Радою Міністрів МРСР, яким Відділення щороку надавало звіти про свою діяльність.

Організатором створення Південного відділення ВАСГНІЛ був відомий вчений, академік В. Ф. Пересипкін. З 1969 по 1972 р. – голова оргбюро ПВ ВАСГНІЛ. З 1972 до сьогодні головами ПВ ВАСГНІЛ були видатні вчені з різних галузей сільського господарства: Кузьменко Михайло Васильович з 1972 по 1979 р.; Богданов Григорій Олександрович з 1979 по 1987 р.; Созінов Олексій Олексійович з 1987 по 1990 р.; з 1990 і дотепер – академік Зубець Михайло Васильович.

Південне відділення ВАСГНІЛ у досліджуваний період об'єднувало вчених, що працювали в галузі сільського, водного, рибного, лісового господарства, економіки, переробної промисловості країни. Науково-дослідні інститути, що входили до складу Південного відділення ВАСГНІЛ, розробляли найбільш актуальні проблеми в галузі землеробства та рослинництва, селекції та насінництва, захисту рослин від шкідників, хвороб і бур'янів; кормовиробництва; меліорації земель та агролісомеліорації; тваринництва і ветеринарії; механізації та електрифікації сільського господарства; економіки та організації сільськогосподарського виробництва; здійснювали підготовку наукових кадрів; брали участь у заходах щодо підвищення кваліфікації фахівців сільського господарства; розробляли пропозиції з питань розвитку та розміщення сільськогосподарського виробництва Української РСР та Молдавської РСР [3].

Серед основних функцій, що здійснювало ПВ ВАСГНІЛ, були наступні: визначалися пріоритетні напрями розвитку аграрної науки і науково-технічного прогресу в його галузях; здійснювалися в установленому порядку фінансування теоретичних і пріоритетних прикладних досліджень згідно із договорами з науковими установами; капітального будівництва об'єктів науково-дослідних установ; розроблялися високоефективні технології виробництва продовольчих товарів, нові види харчової продукції; нові сорти, гібриди рослин, породи та лінії тварин, системи захисту рослин і тварин; розроблялися та реалізовувалися державні, галузеві та міжгалузеві науково-технічні програми по вирішенню основних соціальних, економічних, технологічних та інших проблем сільськогосподарського виробництва. В той же час ПВ ВАСГНІЛ здійснювало науково-методичне керівництво науковими установами і вузами аграрної сфери, розв'язувало питання співпраці з Академією наук України, міністерствами та відомствами країни з проблем організації спільних наукових досліджень, встановлювало науково-технічні зв'язки із закордонними академіями, університетами, науково-дослідними та іншими закладами,

здійснювало підготовку наукових кадрів, брало участь у підготовці фахівців різних галузей сільського господарства тощо. Під керівництвом відділення скликалися сесії, наукові конференції із актуальних проблем науки, видавалися наукові журнали та збірники праць.

У 1990 р. для усунення відомчих бар'єрів між науково-дослідними установами аграрного профілю, створення умов для технологічного завершення наукових розробок, комплексного підходу до наукового забезпечення всіх галузей АПК було засновано Українську академію аграрних наук (УААН) як науково-методичний і координаційний центр у розв'язанні аграрних проблем в Україні. До створення УААН аграрні наукові установи були розпорешені по 14 міністерствах і відомствах.

Отже, вивчення історії аграрної науки України допоможе з'ясувати, як і в яких умовах вона розвивалася, реанімувати правдиву панораму подій, здобутків і прорахунків. Збагачення знань з питань історії аграрної науки та управління нею сприятиме подальшому розвитку науки як суттєвого чинника піднесення економіки України.

Список використаної літератури

1. *Науковий потенціал Української академії аграрних наук* : монографія / В. А. Вергунов, З. П. Кіrpаль, В. О. Круть, В. С. Гончаров, К. О. Лузан ; за наук. ред. М. В. Зубця. – К. : Аграр. наука, 2005. – 176 с.

2. *Кіrpаль З. П.* Вивчення та створення історії аграрної науки України / З. П. Кіrpаль // *Історія освіти, науки та техніки в Україні* : Перша конф. молодих вчених та спеціалістів : тези доп. та повідомлень / УААН, ЦНСГБ, АН Вищої школи України, Від. історії освіти, науки і техніки. – К., 2002. – С. 3–10.

3. *Устав Южного отделения Всесоюзной ордена Ленина и ордена Трудового Красного Знамени академии сельскохозяйственных наук имени В. И. Ленина.* – М., 1982. – 14 с.